

Семінар «Стандартизація бібліотечної діяльності»

15 лютого 2019 р. співробітники відділу теорії та методології бібліотечної справи Інституту бібліотекознавства НБУВ спільно з Державною науково-технічною бібліотекою України на базі Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського провели семінар для мережі науково-технічних бібліотек та бібліотек наукових установ НАН України «Стандартизація бібліотечної діяльності», в якому взяли участь понад 40 фахівців з провідних бібліотек та наукових установ України, зокрема Книжкової палати України ім. Івана Федорова, Державної науково-технічної бібліотеки України, Державної науково-педагогічної бібліотеки України імені В. О. Сухомлинського, Науково-технічної бібліотеки ім. Г. І. Денисенка Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського», Державної наукової архітектурно-будівельної бібліотеки імені В. Г. Заболотного та бібліотек наукових установ НАН України. Координувала проведення заходу провідний науковий співробітник НБУВ, канд. іст. наук **Г. І. Солоіденко**.

Роботу семінару відкрила директор Інституту бібліотекознавства, канд. іст. наук **О. М. Василенко** доповіддю «Інноваційні процеси бібліотечної діяльності в нових стандартах України». Вона торкнулася питання класифікації бібліотечних інновацій у контексті фундаментальних бібліотекознавчих досліджень та бібліотечної практики. Було, зокрема, наголошено, що технологічною базою реалізації інновацій у бібліотеці є інформаційно-комунікаційні технології. Водночас особливістю сьогодення бібліотек є наявність традиційних та електронних різновидів діяльності, гармонізація яких забезпечується нормативними документами, насамперед – стандартами, за якими також надається прагматична оцінка результатів інновацій, ефективності роботи бібліотеки тощо. Важливими у цьому контексті, наголосила доповідачка, є національні стандарти України, які набули чинності 01.09.2016 р., насамперед це ДСТУ ISO 2789:2016 (ISO 2789:2013, IDT) «Information and documentation – International library statistics. Інформація та документація. Міжнародна бібліотечна статистика». О. М. Василенко охарактеризувала основні аспекти оновлення термінології, методик обліку та визначення статистичних показників у бібліотечно-інформаційній системі відповідно до національного стандарту, зосередила увагу на специфіці організації обліку і статистики бібліотечного фонду, користувачів, формування показників відвідування та надання бібліотечно-інформаційних послуг.

Фахівець відзначила, що сучасний етап стандартизації бібліотечної справи в Україні характеризується впровадженням міжнародних стандартів ISO, які розробляються за активної співпраці Міжнародної організації зі стандартизації (ISO) і Міжнародної федерації бібліотечних асоціацій та установ (IFLA), за участю провідних бібліотек світу та ухвалюються на основі виробленого консенсусу. Проте обраний метод прийняття міжнарод-

них стандартів в Україні не задовольняє бібліотечну спільноту і становить значну проблему, пов'язану з впровадженням стандартів ISO. З січня 2019 р., за поданням ТК 144 «Інформація і документація», національним органом стандартизації (ДП «УкрНДНЦ») визнані чинними 30 національних стандартів, гармонізованих з міжнародними стандартами, прийнятими методом підтвердження, що означає виклад тексту англійською мовою. Такий підхід на практиці є неефективним, адже створюються перепони на шляху використання стандарту як у роботі окремої бібліотеки (під час розроблення методичних та інструктивних документів), так і при прийнятті важливих управлінських рішень на міжбібліотечному рівні.

Було охарактеризовано позицію Підкомітету із стандартизації ПК 4 «Бібліотечна діяльність» щодо впровадження міжнародних стандартів як національних «методом перекладу» та консолідації зусиль різних відомств у питанні фінансового забезпечення робіт зі стандартизації бібліотечно-інформаційної сфери, що є важливим чинником розвитку інформаційного суспільства в Україні.

Завідувач відділу нормативно-технічних та промислових документів Державної науково-технічної бібліотеки України **Н. В. Бедзик** доповіла про Документний фонд стандартів ДНТБ України як систематизований масив нормативних документів, котрий корегується за офіційними відомостями про відміну, заміну, наявність змін та який має довідково-пошуковий апарат. Фонд складається з таких документів: національні стандарти (ДСТУ), міждержавні стандарти (ГОСТ), технічні умови, міжнародні стандарти, які не актуальні і використовуються як довідковий матеріал та інші. Доповідачка зауважила, що для надання методичної допомоги бібліотечним працівникам на базі фонду стандартів ДНТБ України відділ готує та видає бібліографічний покажчик «Стандарти з інформації, бібліотечної і видавничої справи». Його структура та зміст змінюються залежно від інформаційних потреб користувачів, наявності інформації. У планах ДНТБ України – створити текстову базу даних НД, яка підвищить ефективність нормативно-технічного забезпечення функціонування бібліотек, інформаційних, видавничих та архівних установ.

Головний бібліотекар НБУВ **Т. І. Ключок** і молодший науковий співробітник НБУВ **О. І. Посметна** у своїй спільній доповіді висвітлили питання обліку бібліотечного фонду в контексті сучасних нормативних документів. Зокрема було наголошено, що реалізація політики держави щодо інтеграції України в світове співтовариство вимагає адаптації національного інформаційного середовища до міжнародних стандартів і, перш за все, облікової інформації. Доповідачі зосередилися на сучасному тлумаченні бібліотечного фонду за міжнародними стандартами, який включає не тільки фізичну, а й віртуальну реальність; представили нову інструкцію «Облік документів, що входять до складу бібліотечного фонду»

Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського», яка передбачає бібліотечний облік віддалених мережних документів; зупинилися на особливостях вилучення та списання документів бібліотечного фонду згідно з оновленими регламентуючими документами. Було вказано також про зміну періодичності проведення інвентаризації бібліотечних фондів з листопада 2014 р.

У доповіді старшого наукового співробітника НБУВ, канд. іст. наук **О. Г. Яковенко** «Організація та координація процесу впровадження національних стандартів з бібліотечної діяльності» йшлося про окремі аспекти діяльності органів стандартизації: ТК 144 «Інформація і документація» і його підкомітету 4 «Бібліотечна діяльність». Також порушувалося питання координаційної діяльності НБУВ щодо впровадження й розповсюдження міжнародних стандартів, яким надано статус національних, зокрема, ДСТУ ISO 2789:2016 (ISO 2789:2013, IDT) «Information and documentation – International library statistics. Інформація та документація. Міжнародна бібліотечна статистика», ДСТУ ISO 11620:2016 (ISO 11620:2014, IDT) «Information and documentation – Library performance indicators. Інформація та документація. Показники функціонування бібліотек», ДСТУ ISO 16439:2016 (ISO 16439:2014, IDT) «Information and documentation – Methods and procedures for assessing the impact of libraries. Інформація та документація. Методи та процедури оцінювання впливу бібліотек». О. Г. Яковенко окреслила основні проблеми, які виникали в процесі робочого перекладу, підготовки словника термінів, розроблення науково-методичних рекомендацій до вищезгаданих стандартів.

Молодший науковий співробітник НБУВ **А. В. Венідиктова** визначила мету розроблення нового міжнародного стандарту ДСТУ ISO 16439:2016 «Методи та процедури оцінювання впливу бібліотек», яка включає: стратегічне планування та інтегральний менеджмент якості бібліотек; порівняння бібліотечного впливу в часі між бібліотеками подібного типу і призначення; підвищення цінності бібліотек для навчання і наукових досліджень, освіти та культури, соціального та економічного життя. Доповідачка наголосила, що оцінювання впливу бібліотек у контексті міжнародного стандарту здійснюється на основі аналізу: статистичних даних показників функціонування бібліотек; вимірювання рівнів відповідності послуг очікуванням користувачів; опитувань (за допомогою анкет, інтерв'ю, фокус-груп та інших); спостережень. А. В. Венідиктова акцентувала увагу присутніх на основних труднощах під час оцінювання впливу бібліотек, а також зазначила, що впровадження системи оцінювання діяльності та впливу бібліотек ґрунтується на поєднанні статистичних даних, методики отримання яких закріплено у ДСТУ ISO 2789:2016 «Міжнародна бібліотечна статистика», показників якості та ефективності (ДСТУ ISO 11620:2016 Показники функціонування бібліотек») та впливу бібліотек (ДСТУ ISO 16439:2016 «Методи та процедури оцінювання впливу бібліотек»). Відповідно до своїх стратегічних програм, цілей та завдань бібліотеки повинні визначити найбільш вагомі для себе показники ефективності функціонування та методи оцінювання впливу.

Завідувач відділу державної стандартизації Книжкової палати України **Г. М. Плиса** торкнулася проблем оновлення нормативних документів з бібліотечно-бібліографічної діяльності. Вона зазначила, що основу нормативної бази, яка забезпечує повноцінне функціонування вітчизняної бібліотечної галузі, нині становлять нормативні документи (НД) різних рівнів: національні стандарти України – ДСТУ, національні стандарти України, через які впроваджено стандарти Міжнародної організації стандартизації (ISO) – ДСТУ ISO, національні стандарти України, через які впроваджено міждержавні стандарти (ГОСТ) – ДСТУ ГОСТ та чинні в Україні стандарти, розроблені до 1992 р., – ГОСТ. Проте стандартизації бібліотечної галузі й дотепер не приділяється належної уваги. Проблема полягає в тому, що в Україні за роки незалежності не було створено служби стандартизації в жодній національній чи державній науковій бібліотечно-бібліографічній установі. Сьогодні особливо актуальним є питання перевірки національних нормативних документів, розроблених та прийнятих як національні в попередні роки. Відповідно до положень ДСТУ 1.2:2015 «Національна стандартизація. Правила проведення робіт з національної стандартизації», перевіряти національні нормативні документи потрібно принаймні один раз на п'ять років із дати набуття ними чинності або останньої перевірки. Метою перевірки національних стандартів є встановлення їх відповідності законодавству, потребам виробників і споживачів, рівню розвитку науки і техніки, інтересам держави, вимогам міжнародних і регіональних стандартів. Щороку ДП «УкрНДНЦ», котре виконує функцію національного органу стандартизації, готує план перевірки національних нормативних документів, оприлюднює його на офіційному веб-сайті та доводить до відповідних ТК. Г. М. Плиса наголосила, що для вирішення означених проблем вбачається необхідним проаналізувати стан нормативних документів із бібліотечної справи; визначити пріоритетні напрями (розроблення нових стандартів, перегляд чинних, розроблення змін до них); окреслити перспективи подальших досліджень.

Бібліотечні фахівці дійшли згоди у тому, що робота з упровадження нових стандартів із бібліотечної діяльності в Україні була б більш успішною за умови вирішення низки організаційних та фінансових проблем. Зокрема, за досвідом європейських країн, до фінансування робіт зі стандартизації бібліотечної справи в Україні слід активніше залучати різні як державні установи, так і громадські організації, серед яких Міністерство культури України, Інститут книги, НАН України, Українська бібліотечна асоціація та ін.

Учасники семінару-практикуму були одностайні в тому, що обговорення проблем стандартизації бібліотечної діяльності сприятиме підвищенню фахового рівня бібліотекарів, їх обізнаності щодо роботи окремих об'єктів національної стандартизації, впровадження нових нормативних документів у практичну роботу бібліотек, стимулюватиме розвиток бібліотечної справи в Україні.

Анна Венідиктова,
молодший науковий співробітник НБУВ